

Maatschappelijk verantwoord beleggen- & betrokkenheidsbeleid

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Datum: 9 november 2023

Inhoud

1. Introductie	4
2. Governance	5
2.1 Betrokken partijen	5
2.2 Uitvoering.....	5
3. Overtuigingen en thema's.....	6
3.1 Missie/visie en beleggingsbeginselen	6
3.3 Normen en standaarden verantwoord beleggen	6
3.4 Wetgeving en andere initiatieven.....	6
3.5 Thema klimaat en duurzame energie	7
3.6 Risicobeheer duurzaamheidsrisico	8
3.7 Thema Biodiversiteit	9
4. Instrumenten MVB.....	10
4.1 Uitsluitingen	10
4.2 ESG-integratie en 'best in class'	11
4.3 Betrokkenheidsbeleid	11
4.3.1 Stemgedrag	11
4.3.2 Dialoog of engagement.....	12
4.4 Positieve impact.....	12
5. Implementatie MVB.....	14
5.1 Aandelen	14
5.2 Bedrijfsobligaties investment grade	14
5.3 High yield bedrijfsobligaties.....	14
5.4 Emerging Market Debt.....	15
5.5 Green bonds.....	15
5.6 Niet-genoteerd onroerend goed.....	15
5.7 Private Markets en Direct Lending.....	16
5.8 Nederlandse woninghypotheken.....	16
5.9 Liquiditeiten	17
6. Communicatie en verantwoording	18
6.1 Wetgeving	18
6.2 Thema klimaat en duurzame energie	18
6.3 Uitsluitingen	19
6.5 Stemgedrag	19

6.6 Dialoog	19
6.7 Positieve Impact.....	19
7. Planning 2023 -2025	20
Bijlage I: ESG-ratingsystematiek	22
Bijlage II: Stembeleid.....	23
Bijlage II: Engagementbeleid.....	25
Bijlage III: Landenbeleid	26
Achtergrond en doelstelling.....	26
Uitgangspunten van het landenbeleid.....	26
Implementatie.....	27
Monitoring en verantwoording	27
Bijlage IV: Risicobeheer duurzaamheidsrisico	28
Bijlage V: Keuzes inzake verklaring belangrijke ongunstige effecten	29

1. Introductie

Dit document beschrijft het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid (MVB-beleid) van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (StiPP). Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) vormt een integraal element van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Dit uitgangspunt is vastgelegd in de investment beliefs het strategische beleggingsbeleid 2022-2024 als ook in de verklaring beleggingsbeginselen van het fonds.

Pensioenfonds StiPP heeft als primaire doelstelling binnen de werkingssfeer van de verplicht gestelde pensioenregeling te voorzien in een oudedagsvoorziening voor de werknemers (uitzendkrachten en gedetacheerden) in de uitzendbranche.

De doelen van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds zijn het behalen van (1) een passend langetermijnrendement ten behoeve van de (gewezen) deelnemers in het pensioenfonds en (2) tegelijkertijd het zekerstellen van de nominale pensioenuitkering voor de oudere (gewezen) deelnemers. De visie van StiPP is dat maatschappelijk verantwoord beleggen op positieve wijze kan bijdragen aan haar langetermijndoelstelling en dat dit onderdeel is van haar fiduciaire taak. De beleidskeuzes van het pensioenfonds zijn gebaseerd op de input van de betrokkenen bij en verantwoordelijken van het fonds ('stakeholders'), te weten het bestuur, de deelnemers en gepensioneerden en het verantwoordingsorgaan.

De grondslagen van het MVB-beleid van StiPP worden gestuurd door de Global compact-criteria van de Verenigde Naties, waarop zowel het uitsluitingsbeleid, de dialoog (engagement) als het stembeleid is gebaseerd. Dit is de basis van het MVB-beleid van StiPP, aangevuld met de uitsluitingscriteria ten aanzien van controversiële wapens, tabak en betrokkenheid bij kinderarbeid.

In aanvulling op bovenstaande beleidsuitgangspunten beoogt StiPP een hoger ambitieniveau na te streven, mede op basis van de uitkomsten van het in 2019 en 2022 uitgevoerde risicobereidheidsonderzoek onder StiPP-deelnemers. Daarbij krijgen de volgende beleidsuitgangspunten en doelstellingen extra aandacht:

1. De introductie van sustainable development goals (SDG's) van de Verenigde Naties, c.q. duurzame energie en klimaat (nrs. 7 & 13) en gezondheid en welzijn (nr. 3).
2. Een zwaarder gewicht van ESG-ratings in de benchmarkkeuze en portefeuilleconstructie, volgens 'best in class'-principes.
3. Een streefwaarde van 20% green bonds in de subportefeuille staatsobligaties.
4. De mogelijkheid van impactbeleggingen.
5. Het thema klimaat en duurzame energie.

In dit document worden de volgende onderwerpen toegelicht:

In hoofdstuk 2 wordt de governance van het MVB-beleid toegelicht. Hoe komt dit beleid tot stand en hoe wordt toegezien op de uitvoering en verdere ontwikkeling?

In hoofdstuk 3 worden de missie, visie en overtuigingen van het pensioenfonds op MVB toegelicht en welke thema's prioriteit krijgen van het fonds.

In hoofdstuk 4 worden de verschillende instrumenten toegelicht die het pensioenfonds inzet en op welke instrumenten verder onderzoek zal worden gedaan: uitsluiting, betrokkenheidsbeleid (stembeleid en dialoog, en positieve impact).

In hoofdstuk 5 wordt voor de beleggingen toegelicht op welke wijze MVB wordt geïmplementeerd, aangezien per beleggingscategorie verschilt welke instrumenten kunnen worden ingezet.

In hoofdstuk 6 wordt toegelicht op welke wijze het pensioenfonds communiceert over MVB aan zijn stakeholders.

In hoofdstuk 7 wordt toegelicht welke initiatieven het Pensioenfonds de komende drie jaar (2022 - 2024) zal nemen om het MVB-beleid en de implementatie verder te ontwikkelen.

2. Governance

In dit hoofdstuk wordt de governance van het MVB-beleid beschreven. Hoe komt dit beleid tot stand en hoe wordt toegezien op de uitvoering en verdere ontwikkeling van dit beleid?

2.1 Betrokken partijen

Het bestuur van StiPP evalueert het MVB-beleid minimaal iedere drie jaar. Aan de hand van deze evaluatie bepaalt het pensioenfonds of het beleid en voorgenomen ontwikkelingen aansluiten bij de verwachting en ambities van de stakeholders of dat aanscherping wenselijk is. Hierbij baseert het bestuur zich tevens op de input verkregen van de deelnemers en gepensioneerden als ook van het verantwoordingsorgaan (VO). Gelet op het feit dat de ontwikkelingen gerelateerd aan MVB-beleid relatief snel gaan, zal het bestuur van StiPP tenminste jaarlijks beoordelen of deze ontwikkelingen aanleiding geven voor tussentijdse aanpassingen.

Deelnemers en gepensioneerden: Draagvlak voor het MVB-beleid wordt steeds belangrijker. Daarom zal het Pensioenfonds minstens iedere drie jaar de mening van de deelnemer over MVB onderzoeken, aan de hand van een deelnemersonderzoek of een representatief deelnemerspanel.

Bestuur: Het bestuur heeft een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het MVB-beleid en de uitvoering hiervan. Gezien de ambities van het fonds heeft een bestuurslid de verantwoordelijkheid gekregen om de voortgang hiervan te bewaken. Er zal minimaal twee keer per jaar over het MVB-beleid en de implementatie daarvan in bestuursverband worden gesproken.

Fiduciair beheerder: De fiduciaire beheerder van het fonds adviseert StiPP over het MVB-beleid, en organiseert en faciliteert de uitvoering hiervan. Ook rapporteert de fiduciaire beheerder over de implementatie van het MVB-beleid aan het pensioenfonds.

Verantwoordingsorgaan: Er wordt minimaal één keer per jaar dialoog gevoerd met het verantwoordingsorgaan van het fonds, zowel ten aanzien van het gekozen beleid (adviesrecht) als ten aanzien van de uitvoering van het beleid (het afleggen van verantwoording).

2.2 Uitvoering

De implementatie van het MVB-beleid binnen het bestuur gedelegeerd aan het uitvoerend bestuur (UB) conform de beleggingscyclus en het bestuursreglement van het pensioenfonds. De beleggingscategorieën worden omschreven in investment cases die worden vastgesteld door het bestuur. Een investment case bevat onder andere de relevante marktbenchmark, de belangrijkste risico's van de categorie en implementatiecriteria. MVB is een integraal onderdeel van de risicobeoordeling, de managerselectie- en monitoringsprocessen en de daarbij passende benchmarkkeuze. Zowel de categorie als de invulling wordt periodiek geëvalueerd. Hieronder valt ook MVB.

Het UB beoordeelt op welke wijze de instrumenten zoals omschreven in hoofdstuk 4, worden geïmplementeerd in de beleggingsportefeuilles en -categorieën (hoofdstuk 5). Het UB rapporteert aan het algemeen bestuur over de voortgang en behaalde resultaten.

MVB is tevens een onderdeel van het risicoraamwerk. In de strategische beleidsdocumenten (strategisch beleid, ALM, investment cases, jaarplan) en de rapportage/monitoring zal worden beoordeeld in hoeverre en op welke MVB-risico's relevant zijn en welke beheersmaatregelen hier eventueel gewenst zijn.

3. Overtuigingen, thema's en aandachtspunten

In dit hoofdstuk worden de missie, visie en beleggingsovertuigingen van het Pensioenfonds op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen toegelicht. Daarnaast wordt toegelicht welke MVB-thema's prioriteit krijgen en hoe het pensioenfonds omgaat met risicobeheer ten aanzien van duurzaamheidsrisico's.

3.1 Missie/visie en beleggingsbeginselen

StiPP heeft ten doel binnen de werkingssfeer te voorzien in een oudedagsvoorziening voor de werknemers in de uitzendbranche. Voor een pensioenfonds is het beleggingsbeleid, naast andere financiële sturingsmiddelen, voor het verschaffen van een goed en financieerbaar pensioen van cruciaal belang. De visie van Stipp is dat maatschappelijk verantwoord beleggen bijdraagt aan haar langetermijndoelstelling en onderdeel is van haar fiduciaire taak.

Het belang van maatschappelijk verantwoord beleggen is tevens vastgelegd in de investment beliefs van het fonds. Ze hier:

'Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) vormt een integraal element van het beleggingsbeleid en het beleggingsproces.' Dit betekent dat¹:

- StiPP gelooft dat bedrijven die in de bedrijfsvoering rekening houden met ESG²-maatstaven op de lange termijn betere resultaten behalen dan bedrijven die dat niet doen;
- StiPP zich bewust is van de invloed die zij als belegger kan uitoefenen en ziet het als haar maatschappelijke verantwoordelijkheid om hier bewust invulling aan te geven.
- bij beleggingsbeslissingen en het beleggingsproces de MVB-impact onderdeel van de besluitvorming;
- voert StiPP een uitsluitingenbeleid en een engagementbeleid waarover verantwoording wordt gegeven en waar het fonds op aanspreekbaar is;
- worden beleggingen (door een externe partij) gescreend op internationale normen en waarden;
- StiPP ook aandacht heeft voor de mogelijke negatieve consequenties die een (te) strikt ESG-beleid kan hebben op de omvang van het 'belegbaar' universum, het kostenniveau en het rendement en het risico.

3.3 Normen en standaarden verantwoord beleggen

Het pensioenfonds hanteert de Global Compact van de Verenigde Naties als uitgangspunt. De VN Global Compact (<https://www.unglobalcompact.org/>) bestaat uit tien breed geaccepteerde principes gebaseerd op internationale verdragen, zoals de universele verklaring van de rechten van de mens en die van de International Labour Organisation (ILO). De VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij de principes op gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.

De VN specificeert bovendien in zogenoemde sustainable development goals (SDG's) haar lange termijn ambities en doelstellingen voor bedrijven, overheid en beleggers. StiPP wil zich vooral richten op de volgende drie SDG's:

- SDG 3: gezondheid en welzijn;
- SDG 7: betaalbare en schone energie;
- SDG 13: klimaatactie

3.4 Wetgeving en andere initiatieven

Ten aanzien van het MVB-beleid van StiPP en pensioenfondsen in het algemeen, is een raamwerk van Europese en Nederlandse wet – en regelgeving van toepassing, alsmede dat geldt dat diverse initiatieven vanuit de pensioen- en de financiële sector werking hebben. Hieronder volgt een beknopte opsomming. In hoofdstuk 6 wordt de wetgeving nader toegelicht vanuit het perspectief van de communicatie.

¹ Bron: strategisch beleggingsbeleid 2022-2024, uitwerking investment beliefs

² Environmental, Social & Governance criteria.

1. Verbod op investeringen in productie, verkoop en distributie van landmijnen en clustermunitie. Dit is sinds 2013 vastgelegd in Nederlandse wettekst en naleving hiervan staat onder toezicht van de AFM.
2. EU- en/of VN-veiligheidsraadsanctielijsten, op basis van EU- of VN-richtlijnen. Dit omvat de uitsluiting van landen, bedrijven of personen, is doorlopend van toepassing en staat onder toezicht van de DNB en AFM.
3. De Pensioenwet, het prudent-personprincipe en de Code pensioenfondsen. Dit is vastgelegd in Nederlandse wettekst, omvat op hoofdlijnen de vereiste van een evenwichtige beleidsbepaling en verantwoording inzake MVB en staat onder toezicht van DNB.
4. De Shareholder Rights Directive (SRDII). De SRD II-richtlijn is sinds 2019 van kracht op basis van een EU-richtlijn en Nederlandse wettekst en staat onder toezicht van DNB. SRD II vereist verantwoording over de uitvoering van het betrokkenheidsbeleid.
5. IORP II is sinds 2019 van kracht op basis van een EU richtlijn en Nederlandse wettekst en staat onder toezicht van DNB. IORP II vereist dat een pensioenfonds aan zijn deelnemers (en toekomstige deelnemers) communiceert over de wijze waarop in het beleggingsbeleid rekening gehouden wordt met ESG-factoren.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Deze EU wetgeving volgt uit het EU actieplan inzake financiering duurzame economie en dient tezamen met de EU-taxonomie (Taxonomieverordening) als leidraad voor de financiële sector in de transitie naar een koolstofarme economie. De SFDR is sinds 2021 van kracht en staat onder toezicht van de AFM. De Taxonomieverordening en de Regulatory Technical Standards (RTS) level II zijn per 1 januari 2023 ingegaan. Dit heeft onder andere geresulteerd in additionele vereisten ten aanzien van de precontractuele informatie (annex 2) en rapportage (annex 4). StiPP neemt met ingang van 2023 de belangrijkste ongunstige effecten van haar beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren in aanmerking en zal hier over rapporteren.

6. Tenslotte is een Europese norm voor groene obligaties³ in de EU-wetgeving in ontwikkeling, de 'European Green Bond Standard'. Deze standaard is een set van richtlijnen en criteria die zijn ontwikkeld om de transparantie en betrouwbaarheid van groene obligaties in Europa te bevorderen. Enkele van de belangrijkste criteria van de European Green Bond Standard zijn onder andere: transparantie in de rapportage over de gebruikte gelden, de impact van de gefinancierde projecten op het milieu, en de onafhankelijke verificatie van de groene claims. Deze criteria zijn bedoeld om investeerders en andere belanghebbenden in staat te stellen de milieueffecten van groene obligaties beter te beoordelen. Dit raamwerk is in de laatste fase van ontwikkeling en treedt naar verwachting eind 2024 in werking.

3.5 Thema klimaat en duurzame energie

Klimaatverandering, en daaraan gerelateerd het verlies van biodiversiteit, vormt voor onze maatschappij wereldwijd een ongekende uitdaging, zowel qua risico-mitigatie als risico-adaptatie. Wetenschappelijke consensus is dat de groeiende hoeveelheid broeikasgassen in de atmosfeer van de aarde aan menselijk handelen toegeschreven kan worden en dat dit broeikaseffect leidt tot klimaatverandering. Hierdoor ontstaan negatieve maatschappelijke effecten, die steeds vaker ook als beleggingsrisico's worden gezien.

Het klimaatakkoord⁴ (is gesloten om maatregelen te treffen om de opwarming van de aarde tot 2°C te beperken, en liefst 1.5°C. Beleggers spelen hierbij ook een rol: zij kunnen kapitaal voor de energietransitie verschaffen, maar moeten op de korte, middellange en lange termijn ook rekening houden met de risico's van klimaatverandering voor de waarde van hun beleggingen, bijvoorbeeld

³ De European Green Bond Standard (EU-GBS).

⁴ <https://www.klimaatakkoord.nl/klimaatakkoord>

als gevolg van weerschade of transitierisico's (bijvoorbeeld hoge kosten en/of risico op zogenaamde 'stranded assets'). Het risico van klimaatverandering wordt direct gereflecteerd in de sustainable development goals (SDG's) nummers 7 (betaalbare en schone energie) en 13 (klimaatactie).

StiPP ondersteunt de doelstellingen, zoals uiteengezet in het klimaatakkoord om de uitstoot van de schadelijke broeikasgassen wereldwijd terug te dringen. Belangrijkste redenen om dit thema hoge prioriteit te geven zijn:

- Uit het deelnemersonderzoek blijkt dat deelnemers het thema klimaat en duurzame energie zeer belangrijk vinden, en van mening zijn dat het pensioenfonds hieraan een bijdrage moet leveren
- De beleggingen van het pensioenfonds leveren een grote (negatieve) bijdrage aan de klimaatontwikkeling door de emissie van CO2 en kunnen door reductie bijdragen aan het behalen van de klimaatdoelstelling. Als dit niet gebeurt, kan dit tot maatschappelijke schade en waardedaling van de belegging leiden.

Daarom neemt het pensioenfonds klimaat mee in de beleggingsafwegingen en in de risicobeheersing. In dit kader zullen ESG-risico's (bijv. effect van klimaatverandering) ook meegenomen worden in toekomstige ALM-studies.

StiPP implementeert sinds 2021 het thema klimaat door middel van het meten van de CO2-voetafdruk en hier een (reductie)doelstelling aan koppelen. StiPP hanteert een langetermijndoelstelling van een CO2-neutrale beleggingsportefeuille in 2050. De EU Climate Transition benchmark⁵ (CTB) wordt hierbij als graadmeter gehanteerd.

Om aan dit thema te voldoen, worden de meest CO2-intensieve sectoren beoordeeld en in enkele gevallen uitgesloten (zoals kolenmijnen, kolencentrales etc.). Tevens wenst StiPP deel te nemen aan (internationale) collectieve engagementinitiatieven, aangezien individueel geen engagementresultaten te verwachten zijn op dit thema.

3.6 Aandachtspunt beheer duurzaamheidsrisico's

Binnen haar beleggingscyclus houdt StiPP rekening met duurzaamheidsrisico's zoals deze onder andere in de DNB Good Practice ESG-Risicobeheer onderkend zijn. We spreken bij beleggingen van een duurzaamheidsrisico als duurzaamheidsfactoren kunnen leiden tot financiële, reputatie- of operationele schade voor StiPP of de maatschappij. Bij iedere stap, van de risicohouding en uitgangspunten tot monitoring en evaluatie, weegt StiPP in lijn met haar Beleid Integraal Risicomanagement (IRM-beleid) de ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren mee. Hierbij wordt rekening gehouden met de waarschijnlijkheid van het optreden, de ernst van de ongunstige effecten, met inbegrip van het potentieel onherstelbare karakter naast een mogelijk wezenlijk negatief effect op de waarde van de belegging. Daarnaast zijn er ook wettelijke vereisten op het gebied van duurzaamheid waar StiPP aan dient te voldoen. Dit introduceert compliance-risico. De risicobeheercyclus van duurzaamheidsrisico's van StiPP wordt toegelicht in Bijlage IV: Risicobeheer duurzaamheidsrisico's. StiPP identificeert, analyseert en beoordeelt duurzaamheidsrisico's zoals ze ook andere risico's identificeert, analyseert en beoordeelt, conform de aanpak die is vastgelegd in het IRM-beleid van het fonds. Dit gebeurt voortdurend en hieruit komt naar voren welke risico's voor StiPP materieel zijn.

Voor ieder als materieel geïdentificeerd duurzaamheidsrisico wordt een risicohouding bepaald en wordt de impact beoordeeld. Als het risicoprofiel negatief afwijkt van de risicohouding, dan worden (extra) beheersmaatregelen getroffen.

De inrichting van de risicobeheercyclus wordt periodiek geëvalueerd, zoals bepaald en vastgelegd in het IRM-beleid. Ter verbetering van de risicobeheercyclus worden doelen en maatregelen geformuleerd.

⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/events/documents/finance-events-190624-presentation-climate-benchmarks_en.pdf

3.7 Aandachtspunt Biodiversiteit

StiPP heeft zich in 2023 een eerste beeld gevormd van het thema biodiversiteit in de context van haar beleggingsbeleid. Inzicht in biodiversiteit van de beleggingen en de (mogelijke) risico's die hiermee gepaard gaan, is vooralsnog uitdagend door het gebrek aan beschikbaarheid van kwalitatief goede data. Het thema wordt vooralsnog vooral benaderd vanuit een risicoperspectief en zal derhalve worden meegenomen in de reguliere risicobeheercyclus, waarin – zoals hierboven vermeld – aandacht is voor duurzaamheidsrisico's. Een mogelijk onderdeel van deze cyclus zou kunnen zijn dat StiPP verder gaat onderzoeken of een (eerste) indicatie van het biodiversiteitsrisico van haar beleggingen kan worden bepaald en of deze bepaling toegevoegde waarde heeft voor de uitvoering van het MVB-beleid van het fonds.

4. Instrumenten MVB

Binnen het MVB-beleid van StiPP worden ten behoeve van de uitvoering ervan de volgende instrumenten toegepast.

4.1 Uitsluitingen

Het pensioenfonds kiest ervoor om ondernemingen uit te sluiten indien de activiteiten van deze ondernemingen afwijken van de MVB-uitgangspunten van het fonds. Onderstaande tabel geeft aan welke bedrijfsactiviteiten voor StiPP reden zijn tot uitsluiting met motivatie. Periodiek wordt getoetst of nieuwe ontwikkelingen aanleiding geven bedrijven waarin door StiPP belegd toch uit te sluiten.

Uitsluiting	Reden van uitsluiting
<ul style="list-style-type: none">De productie, toelevering, distributie en/of verkoop van controversiële wapens:<ul style="list-style-type: none">clusterbommen;landmijnen;nucleaire wapens;Biologische en chemische wapens.	<ul style="list-style-type: none">In strijd met internationale verdragen en conventiesWettelijk verplicht (clusterbommen, strikte toepassing hiervan)
<ul style="list-style-type: none">De productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten.	<ul style="list-style-type: none">Brengt ernstige schade toe aan de gezondheid, geen veilige mate van gebruik, dialoog is zinloosIn strijd met de UN Global Compact-principes.
<ul style="list-style-type: none">Bedrijven die de UN Global Compact-principes materieel en structureel schenden. Dit omvat het uitsluiten van bedrijven waarvan bekend is dat zij de mensen- of arbeidsrechten op grove wijze schenden, zoals kinderarbeid, ernstige milieuschade veroorzaken of betrokken zijn bij ernstige fraude.	<ul style="list-style-type: none">Het pensioenfonds onderschrijft de UN Global Compact-principes. Ondernemingen die deze principes ernstig en structureel schenden passen niet bij de uitgangspunten van het fonds.
<ul style="list-style-type: none">De productie van kolen (kolen mijnbouw)	<ul style="list-style-type: none">Kolen zijn een van de meest CO2 intensieve vormen van energieproductie en deze productie voorkomt het behalen van de klimaatdoelstelling

Ook zijn beleggingen in financiële instrumenten uitgegeven door landen waarvoor een wettelijk besluit tot een handelsembargo door de EU (vastgelegd in de EU-sanctielijst) of de VN (vastgelegd in de VN-veiligheidsraad sanctielijst) is afgegeven, uitgesloten. Waar van toepassing is dat, als onderdeel van sanctiewetgeving, er geen wettelijke plicht bestaat om beleggingen direct te verkopen, zal StiPP ernaar streven om zo het verkopen op enig moment kostenefficiënt te laten plaatsvinden.

In aanvulling op de sanctielijst beoordeelt StiPP landen ook op milieu (E)-, sociale (S)- en governance (G) factoren. Landen die op basis op tenminste één van deze factoren slecht scoren worden als controversieel geïdentificeerd. StiPP wenst niet te beleggen in staatsobligaties of staatsgecontroleerde ondernemingen van deze controversiële landen. Een nadere uitwerking van het landenbeleid is te vinden in Bijlage III: Landenbeleid.

De lijst van uitsluitingen is een resultante van het MVB-beleid van StiPP en onderhevig aan verandering. Door middel van het integreren van de uitgangspunten van StiPP in de selectie van beleggingsoplossingen borgt StiPP dat de vermogensbeheerders zich houden aan de kaders waarbinnen StiPP ondernemingen en landen wenst uit te sluiten. Middels periodieke rapportages monitort StiPP de implementatie van het beleid. Indien er toch een structurele positie is in de portefeuille van StiPP in een ongewenste onderneming of emittent (bijvoorbeeld door nieuwe inzichten), neemt StiPP maatregelen om deze situatie te beëindigen. Dit kan betekenen dat

contact gezocht wordt met de beheerder met het verzoek de betreffende positie te verkopen of, in het uiterste geval, een andere beleggingsoplossing te selecteren. De uitsluitingenlijst per einde jaar wordt gepubliceerd als onderdeel van het MVB jaarverslag, dit betreft een momentopname.

4.2 ESG-integratie en 'best in class'

Bij de keuze van benchmarks en vermogensbeheerder/managers (in het managerselectieproces) wordt door het pensioenfonds beoordeeld op welke wijze MVB/ESG geïntegreerd is in het beleggingsproces. Bij passief beheer is hierbij de keuze voor de benchmark leidend, terwijl bij actieve beheerders (waaronder beleggingen in illiquide categorieën) MVB/ESG onderdeel is van het proces om instrumenten te selecteren.

Het pensioenfonds streeft naar een best-in-class-aanpak indien dit qua rendement, risico en kosten verantwoord is. Met een best-in-class aanpak worden niet alleen lage ESG-scores uitgesloten, maar wordt juist nagestreefd om vooral te beleggen in ondernemingen die goed scoren op het gebied van maatschappelijk verantwoord en duurzaam ondernemen. Dit gaat duidelijk verder dan enkel uitsluiten van ondernemingen en geeft MVB een belangrijke plek in het beleggingsproces, waardoor de grootste MVB-risico's afnemen en de positie t.a.v. het thema klimaat verbetert. Dit betekent bijvoorbeeld dat energiebedrijven die voor een groot gedeelte elektriciteit opwekken door middel van kolencentrales, een grotere kans maken om te worden uitgesloten, terwijl energiebedrijven die bijv. elektriciteit opwekken door middel van het minder CO₂-intensieve aardgas, een grotere kans maken om in de portefeuille te worden opgenomen.

Deze aanpak heeft als nadeel dat in dialoog met ondernemingen die achterblijven op gebied van MVO mogelijk geen dialoog kan worden gevoerd. Dit is voor StiPP acceptabel, aangezien het fonds de voorkeur heeft om het vermogen en de aandacht aan te wenden richting ondernemingen die positief presteren op MVB.

4.3 Betrokkenheidsbeleid

StiPP is bewust van de invloed die zij als belegger kan uitoefenen en ziet het als haar maatschappelijke verantwoordelijkheid om hier bewust invulling aan te geven. Daarom is het betrokkenheidsbeleid geformuleerd, wat bestaat uit stemgedrag op aandelen en het aangaan van de dialoog met ondernemingen.

4.3.1 Stemgedrag

Het uitoefenen van stemrecht is een belangrijk onderdeel van een goed functionerende governance structuur voor bedrijven. Daarom maakt StiPP gebruik van haar stemrecht op alle aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarin wordt belegd. Tevens streeft het pensioenfonds ernaar om invulling te geven aan de richtlijnen die volgen uit de Shareholder Rights Directive, en zal een toelichting worden gegeven indien dit op onderdelen niet mogelijk is ('comply or explain').

De uitgangspunten voor het stembeleid van StiPP zijn opgenomen in bijlage 3. Bij deze uitgangspunten – ook wel bekend als proxy voting principes - staat de MVB-ambitie inclusief langetermijnwaardecreatie en de thema's van het pensioenfonds centraal. Dit wil zeggen dat het pensioenfonds bij het stemmen goede governance (verantwoording en transparantie), mitigatie van klimaatrisico's en goede arbeidsomstandigheden belangrijk vindt. Bij het nemen van stembesluiten zijn nationale governancecodes en wet- en regelgeving relevant, terwijl in het stembeleid ook wereldwijde 'best practices' ten aanzien van corporate governance terugkomen. Het pensioenfonds leent geen aandelen uit en leent geen aandelen in van anderen (doet dus niet aan 'securities lending') met als doel om de stemrechten op deze aandelen uit te oefenen. Het stembeleid dekt daarmee de gehele aandelenportefeuille van het pensioenfonds.

Voor zover StiPP belegt in beleggingsfondsen, brengt het pensioenfonds zijn stemrecht uit volgens het stembeleid van de vermogensbeheerders welke bepaalde aandelenmandaten beheren. Om per aandeelhoudersvergadering het stembeleid te vertalen naar concrete stemmen wordt gebruik

gemaakt van een stemadvieskantoor (ISS⁶). ISS brengt advies uit aan de beleggingsmanager hoe te stemmen; de beleggingsmanager geeft opvolging aan dit advies en brengt zijn stem uit via een elektronisch platform. Dit proces wordt 'proxy voting' (stemmen bij volmacht) genoemd, omdat een gedelegeerde partij het stembeleid uitvoert.

StiPP brengt zelf geen agendapunten voor aandeelhoudersvergaderingen ('shareholder proposals' aan) en communiceert niet zelf met andere stakeholders van bedrijven. Dit is gedelegeerd aan de operationele vermogensbeheerders/externe managers dan wel de fiduciaire beheerder. Deze partijen hebben tevens een beleid om belangenconflicten te beheersen.

In een ESG-jaarverslag wordt verantwoording afgelegd op de wijze waarop is gestemd door het pensioenfonds. Daarbij is de ambitie om te gaan rapporteren op welke aspecten de stemmingen betrekken hadden (milieu, sociale aspecten of governance). Ook heeft StiPP de ambitie om (conform SRD II) een toelichting te geven op de belangrijkste stemmingen.

4.3.2 Dialoog of engagement

StiPP gaat via de fiduciair vermogensbeheerder en vermogensbeheerders van beleggingsfondsen in gesprek met de bedrijven waarin wordt belegd actief indien daar uit oogpunt van milieu, maatschappij, ondernemingsbestuur of arbeidsomstandigheden aanleiding toe is. Eén van de onderwerpen van dialoog betreft klimaatverandering. Dit thema is conform de governance en overtuigingen zoals omschreven in hoofdstuk 2 en 3 van het MVB beleid.

StiPP heeft het engagementbeleid opgenomen in Bijlage II: Engagementbeleid .

4.4 Positieve impact

StiPP wil een bijdrage leveren aan het thema klimaat, duurzame energie en gezondheid en welzijn. Naast het voorkomen van negatieve impact wil het pensioenfonds daarom investeringen doen die bijdragen aan maatschappelijke verbetering. Aan impactbeleggingen wordt een aantal eisen gesteld:

- De beleggingen hebben naast een financieel rendement een expliciete maatschappelijke doelstelling. Dit wordt ook wel intentionaliteit genoemd.
- De impact van de belegging is meetbaar of er is een concrete ambitie om de output te gaan meten (bijvoorbeeld als de data nog niet beschikbaar is).
- De belegging gaat niet ten koste van het verwachte gemiddelde risico/rendementsprofiel voor de lange termijn. Een beperkte kortetermijn-tracking error of rendementsafwijking is acceptabel.
- De beleggingen hebben relevantie voor het door StiPP gekozen thema klimaat

Voorbeelden van beleggingen die aan deze criteria voldoen zijn 'green bonds' en beleggingen in duurzame energie (infrastructuur).

Voor het meten en rapporteren van impact wordt veelal gebruik gemaakt van de sustainable development goals (SDGs) van de Verenigde Naties. Deze ontwikkelingsdoelen zijn bedoeld om armoede te bestrijden, het milieu te beschermen en vóór 2030 voor iedereen welvaart te creëren. Het voordeel van deze doelen is dat zij een raamwerk bieden dat breed erkend en ontwikkeld wordt. Onderdeel van dit raamwerk zijn KPI's die kunnen worden gebruikt om impact te meten en te rapporteren.

StiPP hanteert daarbij in het bijzonder de volgende SDGs als KPI's:

- SDG 3: gezondheid en welzijn;
- SDG 7: betaalbare en schone energie;
- SDG 13: klimaatactie

Het thema klimaat (SDG's 7 en 13) is eerder reeds toegelicht. Daarnaast streeft het pensioenfonds naar positieve impact op SDG 3: 'Goede gezondheid en welzijn'. Deze duurzame ontwikkelingsdoelstelling speelt in op vier thema's die aandacht besteden aan moeder en kind,

⁶ Institutional Shareholder Services; <https://www.issgovernance.com/>

epidemieën, verkeersveiligheid en gezondheidszorg. Uit het deelnemersonderzoek in 2019 en 2022 bleek dat deelnemers voorkeur geven aan dit thema als zijnde een focuspunt voor StiPP om een positieve bijdrage aan te leveren.

5. Implementatie MVB

In dit hoofdstuk zal worden toegelicht op welke wijze in de beleggingen per categorie invulling wordt gegeven aan het MVB beleid.

5.1 Aandelen

Binnen de categorie aandelen worden alle eerder toegelichte instrumenten met uitzondering van positieve impact toegepast. Deze worden uitgevoerd conform de omschrijving in het vorige hoofdstuk.

Specifiek heeft StiPP de ambitie om de CO₂-emissie te meten en te reduceren. Binnen aandelen is dit bijvoorbeeld mogelijk door minder te beleggen in ondernemingen met een zware CO₂ emissie en/of de aandelenportefeuille een best in class invulling te geven. Dit laatste aspect wordt vormgegeven middels 'ESG-ratings'.

De 'ESG-rating' is een systematiek waarbij een ESG Research provider (in dit geval MSCI ESG Research⁷) bedrijven beoordeelt op hun ESG-beleid en -uitvoering en hier een score ('rating') voor geeft. Deze rating volgt dezelfde schaal als die bij de breder bekende kredietrating gehanteerd wordt. 'AAA' is de hoogst mogelijke rating, 'CCC' de laagst mogelijke. De ESG-rating is een relatieve score waarbij ondernemingen worden vergeleken binnen de sector waarin de onderneming actief is. De rating geeft een vooruitkijkend oordeel over de onderneming op de onderdelen E, S en G waarbij de wegen afhankelijk zijn van de activiteiten van de onderneming. De rating is voor een groot deel vooruitkijkend, omdat er niet alleen wordt naar misstanden in het verleden wordt gekeken, maar vooral naar de huidige risico's en de mate van risicobeheersing. In bijlage II wordt nader ingegaan op de systematiek omtrent ESG-ratings.

Voor de beleggingen in aandelen maakt StiPP gebruik van indices die het MVB beleid expliciet integreren. Deze indices sluiten ondernemingen uit conform de uitsluitingscriteria van StiPP. Ook de grootste emittenten van CO₂ worden uitgesloten. Tot slot wordt een best-in-class aanpak gehanteerd op basis van MSCI ESG-ratings.

5.2 Bedrijfsobligaties investment grade

Binnen de categorie bedrijfsobligaties investment grade wordt uitsluiting toegepast. Aangezien het eurobedrijfsobligaties-universum kleiner is dan het aandelenuniversum kiest StiPP ervoor om de uitsluitingscriteria op ondernemingen toe te passen en de slechtst presterende ondernemingen op basis van ESG-criteria te vermijden.

Obligatiehouders hebben in tegenstelling tot aandeelhouders geen stemrecht. Dialoog is wel mogelijk maar minder effectief dan stemrecht als drukmiddel, mocht een dialoog geen resultaat opleveren. Via green bonds (hieronder toegelicht) kan nog wel positieve bijdrage worden geleverd.

StiPP heeft in 2023 ingestemd met de aanpassing van de benchmark voor het bestaande passief beheerde fonds voor deze categorie. De nieuwe benchmark sluit ondernemingen betrokken bij controversiële activiteiten uit en hanteert in aanvulling daarop een 'best in class' principe.

5.3 High yield bedrijfsobligaties

Binnen de categorie hoogrentende bedrijfsobligaties ofwel high yield bedrijfsobligaties wordt uitsluiting toegepast.

Op dit moment heeft het pensioenfonds geen beleggingen in deze categorie, maar dit is in de toekomst niet uitgesloten. Zodra dit het geval zal zijn, zal de implementatie ervan verder worden uitgewerkt.

⁷ MSCI ESG Research is een leidende research provider geselecteerd door de fiduciair manager KCM. Bij de selectie van MSCI is gekeken naar coverage en kwaliteit van de research (onderbouwing, tijdigheid, etc). De research van MSCI wordt tevens toegepast in de ESG-indices van MSCI.

5.4 Emerging Market Debt

De categorie 'emerging market debt' (EMD) is bij uitstek een categorie waar MVB relevant is. Risico's als milieuvervuiling, mensenrechten en corruptie worden vaak minder goed beheerst in opkomende landen dan in ontwikkelde landen. StiPP belegt niet in landen die op grond van sanctiewetgeving uitgesloten dienen te worden van het beleggingsuniversum. StiPP wenst in aanvulling daarop niet te beleggen in staatsobligaties van landen die *controversieel* zijn op het gebied van milieu, mensenrechten en governance. Hiervoor is gedurende 2023 een uitgebreider landenbeleid opgesteld. Middels dit landenbeleid worden landen getoetst aan maatstaven die door onafhankelijke organisaties worden gepubliceerd ten aanzien milieu-, sociale- en governance aspecten.

In 2018 heeft de leidende benchmarkprovider voor EMD, JP Morgan, een ESG-variant van zijn indices gemaakt. Investerings in obligaties van landen met de ergste schendingen worden gemeden en landen die goed scoren op ESG-criteria krijgen een hogere gewicht. Investerings in obligaties van overheidsgerelateerde ondernemingen die opbrengsten halen uit wapens, tabak, kolen of een Global Compact schending zijn uitgesloten. Ook krijgen green bonds een hogere gewicht in de index. Momenteel belegt StiPP in EMD-fondsen gebaseerd op deze ESG-indices.

In 2023 heeft StiPP het beleid vastgesteld om controversiële landen te identificeren. JP Morgan zal op basis van dit beleid eveneens indices ontwikkelen. StiPP zal een vermogensbeheerder selecteren die met behulp van deze indices het beleid van StiPP zal implementeren. Gedurende 2024 zal StiPP het herziene landenbeleid implementeren binnen de categorie EMD.

5.5 Green bonds

Green bonds zijn obligatie-uitgiften waarvan de opbrengst wordt gebruikt voor maatschappelijke doeleinden zoals CO2-reductie (bijv. investeringen in groene energie of openbaar vervoer), of sociale doeleinden zoals sociale huisvesting. Green bonds worden door StiPP gekocht als staatsobligaties in de portefeuilles 'vastrentende waarden middellang' en 'vastrentende portefeuille lang'. Deze portefeuilles worden door StiPP deels gebruikt om met een laag risico aan de nominale (toegezegde) verplichtingen te voldoen. Dergelijke green bonds worden hoofdzakelijk uitgegeven door supranationale instellingen (bijv. Wereldbank of Europese Investeringsbank) en aan overheden gerelateerde agentschappen. Er is een doelwending green bonds van 20% van de beleggingen in staatsobligaties.

Tevens zijn green bonds onderdeel van de categorie bedrijfsobligaties en (in mindere mate) de categorie emerging market debt. Het aanbod van green bonds is nog relatief klein maar neemt snel in omvang toe. Hierdoor worden deze obligaties beter investeerbaar voor het pensioenfonds. StiPP stelt zich ten doel om met behoud van rendement te alloceren naar green bonds. Dit betekent dat het pensioenfonds afhankelijk is van de beschikbaarheid van deze obligaties, met name bij nieuwe uitgifte. Er wordt voor deze categorieën (vooralsnog) geen doelwending gesteld, maar er zal wel monitoring op plaatsvinden.

5.6 Niet-genoteerd onroerend goed

De categorie niet-genoteerd onroerend goed is bij uitstek geschikt om het thema klimaat nader in te vullen aangezien vastgoed een groot deel van de energieconsumptie 'veroorzaakt'. Door middel van isolatie en het aanbrengen van duurzame energiebronnen kan het energieverbruik sterk worden gereduceerd. Gezien het illiquide karakter van deze categorie heeft verwezenlijking van het voorgaande een langere doorlooptijd in vergelijking met liquide beleggingen, zoals aandelen en obligaties.

De vastgoedbeheerders van StiPP hebben de PRI⁸ en het Global Real Estate Sustainability Benchmark initiatief ondertekend. GRESB, een dataprovider die ESG-criteria meet en hierover data levert aan beleggers, hanteert voor vastgoedbeheerders een uitgebreid model met 65 indicatoren dat resulteert in een rating en een 'green star' label:

- De GRESB⁹ Rating is een relatieve score van 1 tot 5 sterren, waarbij iedere ster 20% van het universum van beheerders vertegenwoordigt (5= beste 20%, 1=slechtste 20%).
- Een Green Star is een absolute score die wordt gegeven indien op de twee hoofdonderwerpen 'management & policy' en 'implementation & measurement' minimaal 50% wordt gescoord.

StiPP heeft de ambitie om voor haar niet-genoteerde onroerendgoed-fondsen een GRESB-rating van minimaal 4 sterren te behalen en een Green Star te bereiken. Dit kan enerzijds door het huidige vastgoed te verduurzamen of anderzijds door fondsen te selecteren die MVB zwaar wegen in het beleggingsproces.

Omdat StiPP enkel in Nederlandse woningen belegt, is het tevens mogelijk om het 'energielabel' van de beleggingen te monitoren. Het energielabel is een Nederlands initiatief en geeft een indicatie van de energiezuinigheid van een woning (maar niet het werkelijk verbruik).

In 2024 zal een verdere diversificatie van de vastgoedstrategie worden onderzocht, waarbij ook zorgvastgoed in ogenschouw zal worden genomen. Deze subsector sluit namelijk goed aan bij de SDG 3, gezondheid en welzijn.

5.7 Private Markets en Direct Lending

De categorie private markets bestaat uit private equity, infrastructuur en private debt. Vanaf 2022 is een strategisch belang van 7% van de zakelijke-waardenportefeuille opgebouwd in private debt, (c.q. direct lending) in de regio Europa. Direct lending omvat kredietverstrekking aan Europese midden en kleinbedrijven.

Direct lending leent zich bij uitstek voor integratie van MVB beleid en ESG criteria omdat StiPP als kapitaalverschaffer in de positie verkeert om voorwaarden te stellen op basis van duurzaamheidsprincipes.

Dit proces is uitbesteed aan de fiduciair manager en fondsbeheerders van StiPP en omvat een ESG screening als integraal onderdeel van de due dilligence voor alle (potentiële) bedrijfskredieten.

5.8 Nederlandse woninghypotheken

Binnen de categorie woninghypotheken voert StiPP via de fiduciaire vermogensbeheerder de dialoog met de vermogensbeheerders van de hypotheekfondsen over sociale aspecten en over klimaat (verduurzaming). Het pensioenfonds verwacht van de vermogensbeheerders op beide onderwerpen een proactief beleid. Hypotheekverstrekking is sterk gereguleerd en daardoor niet erg onderscheidend tussen vermogensbeheerders.

Het sociale aspect betreft ondersteuning voor klanten met een (dreigende) betalingsachterstand. Dit gebeurt door het bieden van coaching op de arbeidsmarkt en/of budgettering in combinatie met op maat gemaakte betalingsregelingen.

Het klimaataspect betreft de financiering woningen zonder CO₂-voetafdruk en verduurzaming van woningen. De hypotheekverstrekker kan dit ondersteunen door een additionele lening tegen gunstige voorwaarden te verstrekken voor verduurzaming van de woning. Binnen deze categorie is het echter (nog) niet mogelijk om concrete CO₂-reductiedoelstellingen te implementeren. StiPP

⁸ PRI - Principles for Responsible Investment is een door de Verenigde Naties ondersteund internationaal netwerk van investeerders die samenwerken om zes ambitieuze principes te implementeren.

⁹ <https://gresb.com/nl-en/>

meet de CO₂-voetafdruk en de energielabels van de gefinancierde woningen om de ontwikkeling te monitoren en de dialoog met de hypotheekverstrekker te voeren. Andere instrumenten zijn niet van toepassing.

5.9 Liquiditeiten

In de categorie Liquiditeiten worden screening, uitsluiting en best-in-class toegepast. StiPP heeft een liquiditeitenfonds geselecteerd waarvan het uitsluitingsbeleid aansluit bij het uitsluitingsbeleid van StiPP. Ditzelfde fonds belegt verder alleen in obligaties van uitgevers met de hoogste 50% milieuscore (E) op basis van MSCI ESG-ratings en bedrijven die naar het oordeel van de vermogensbeheerder passen in een duurzame maatschappij, hetgeen een best-in-class aanpak representeert.

6. Communicatie en verantwoording

Een belangrijk onderdeel van maatschappelijk verantwoord beleggen is het verantwoording afleggen over de uitvoering van het MVB-beleid. Het bestuur vindt een hoge mate van transparantie belangrijk en ziet de manier waarop het over MVB met de stakeholders communiceert als essentieel onderdeel van het MVB-beleid.

In dit hoofdstuk wordt weergegeven welke kaders een rol spelen en worden voor de instrumenten in het MVB-beleid en specifiek voor ieder thema van het fonds aangegeven op welke wijze gecommuniceerd wordt. In zijn totaliteit informeert het pensioenfonds de belanghebbenden aan de hand van (digitale) nieuwsbrieven en de publicatie op de eigen website. In het geval van de website worden de relevante beleidskaders gepubliceerd en documenten waarin verantwoording wordt afgelegd, zoals bijvoorbeeld het jaarverslag en het MVB-jaarverslag.

6.1 Wetgeving

IORP II en SFDR¹⁰ vereisen dat het Pensioenfonds aan haar deelnemers (en toekomstige deelnemers) communiceert over de wijze waarop in het beleggingsbeleid rekening gehouden wordt met ESG-factoren en duurzaamheidsrisico's. Het MVB-beleid, het jaarverslag met daarin een toelichting op het MVB-beleid en, in het kader van SFDR, de precontractuele informatie specifiek voor toekomstige deelnemers, publiceert StiPP op haar website en is daarmee voor iedereen toegankelijk. De publicatie wordt bijgewerkt indien het bestuur een nieuw beleid vaststelt. Over de uitvoering van het beleid wordt met de (toekomstige) deelnemers en gepensioneerden van StiPP gecommuniceerd middels haar eigen website en (digitale) nieuws- en welkomstbrieven.

De SFDR-wetgeving is in ontwikkeling. Ze omvat onder meer de expliciete classificering van MVB producten. StiPP classificeert haar pensioenregeling volgens artikel 8 op basis van SFDR, dat wil zeggen dat StiPP MVB beleid 'promoot' in het beleggingsbeleid, c.q. de ecologische en sociale kenmerken. De EU-taxonomie (Taxonomieverordening) is een classificatiesysteem dat inzicht geeft in welke bedrijfsactiviteiten als duurzaam of 'groen' kunnen worden gekenmerkt. Aangezien StiPP volgens artikel 8 van de SFDR duurzaamheid 'promoot', is StiPP verplicht te rapporteren in welke mate de bedrijfsactiviteiten van de beleggingen in overeenstemming zijn met de EU-taxonomie. De rapportage verplichtingen hieromtrent zijn per 1 januari 2023 ingegaan. Per eind juni 2023 heeft StiPP voor het eerst gerapporteerd over de duurzaamheidsaspecten middels de periodieke rapportage (Annex 4).

Voor rapportagejaar 2023 zal StiPP gaan rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten van haar beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Naast de wettelijk verplichte indicatoren heeft StiPP besloten te rapporteren over de volgende indicatoren:

- Beleggingen in ondernemingen zonder initiatieven voor koolstofemissiereductie;
- Aantal geconstateerde gevallen van ernstige mensenrechtenproblemen en -schendingen.

De SRD II-richtlijn vereist verantwoording over de uitvoering van het betrokkenheidsbeleid. In dit beleid is vastgelegd hoe het pensioenfonds aan de hand van stemgedrag op aandelen en het aangaan van de dialoog met ondernemingen op een maatschappelijke verantwoorde manier invloed als belegger uitoefent. De SRD II-richtlijn vereist verder openbaarmaking van elementen uit de overeenkomst met de vermogensbeheerder. Voorbeelden van elementen zijn de afspraken met de vermogensbeheerder en de methode en tijdschikking waarop de vermogensbeheerders worden geëvalueerd. Dit inzicht wordt jaarlijks verschaft in het MVB-jaarverslag.

6.2 Thema klimaat en duurzame energie

Vanwege het onderschrijven van het klimaatakkoord en het belang van dit thema voor de deelnemer is in het MVB-beleid van StiPP expliciet aandacht voor de klimaatdoelstellingen, de

¹⁰ <https://www.afm.nl/nl-nl/professionals/onderwerpen/duurzaamheid-sfdr>

CO2-voetafdruk en gerelateerde risico's van de beleggingen als ook voor welke rol klimaat heeft binnen het beleggingsproces.

StiPP biedt inzicht in de ontwikkelingen op het gebied van klimaat in het MVB-jaarverslag waarbij de CO2 voetafdruk van de huidige beleggingen inzichtelijk gemaakt wordt en een toelichting wordt gegeven in relatie tot de klimaat(reductie)doelstellingen. De EU Climate Transition benchmark¹¹ (CTB), wordt hierbij als graadmeter gehanteerd.

Verder wordt in het MVB-jaarverslag inzicht gegeven in CO2-intensieve sectoren, zoals kolenmijnen en gerapporteerd over (collectieve) engagement initiatieven.

6.3 Uitsluitingen

De lijst van uitsluitingen van StiPP wordt gepubliceerd op de website van het pensioenfonds als onderdeel van het MVB jaarverslag.

.

6.5 Stemgedrag

StiPP legt over de uitvoering (het stemgedrag) verantwoording af door jaarlijks in het MVB-jaarverslag de stemresultaten te publiceren van de aandelenfondsen en/of door een verwijzing op te nemen naar de website van de vermogensbeheerder. Bij de publicatie van de stemresultaten wordt per beleggingsfonds vermeld op hoeveel agendapunten het fonds gestemd heeft, waarbij inzichtelijk is of de stem voor of tegen het management was. Indien het fonds geen stem uitgebracht heeft, is het de ambitie te onderbouwen waarom niet.

StiPP heeft daarnaast de ambitie om te gaan rapporteren op welke ESG-aspecten de stemmingen betrekken hadden (milieu, sociale aspecten en/of governance). Ook heeft het pensioenfonds de ambitie om een toelichting te geven op de belangrijkste stemmingen conform SRD II¹².

6.6 Dialoog

Inzicht in de uitvoering van het aangaan van de dialoog biedt StiPP in het MVB-jaarverslag. Aan de hand van een casus gerelateerd aan een van de thema's wordt inzicht verstrekt hoe het pensioenfonds - of de fiduciaire beheerder in opdracht van StiPP - (potentiële) negatieve impact heeft geïdentificeerd, de dialoog is aangegaan, wat hier de uitkomsten van was en hoe het pensioenfonds verder toeziet op het nakomen van afspraken met de desbetreffende ondernemingen.

6.7 Positieve Impact

StiPP meet en rapporteert de impact aan de hand van de eerder genoemde sustainable development goals (SDG's) die aansluiten bij de thema's:

- SDG 3: gezondheid en welzijn;
- SDG 7: betaalbare en schone energie;
- SDG 13: klimaatactie

Het voordeel van dit raamwerk is dat het breed erkend en ontwikkeld wordt en dat KPI's gebruikt worden om de impact effectief te kunnen meten en rapporteren. De resultaten en een toelichting op de voortgang worden gepubliceerd in het MVB-jaarverslag.

¹¹ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/events/documents/finance-events-190624-presentation-climate-benchmarks_en.pdf

¹² De EU shareholders rights directive: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017L0828>

7. Planning 2023 -2025

StiPP heeft zich middels dit MVB beleid een ambitieus doel gesteld voor de komende jaren om meer verantwoord te beleggen. Hierbij is het bestuur zich er zeer bewust van dat de uitvoering hiervan dient te gebeuren op beheerste wijze, waarbij de samenhang tussen rendement, risico en kosten wordt beoordeeld. Daarom is een planning gemaakt om het algemeen bestuur (AB), het uitvoerend bestuur (UB) en de fiduciaire beheerder (VLK IM) richting te geven in de prioriteiten bij de uitvoering.

Onderwerp - beleggingen	Wanneer
Impact doorontwikkeling wetgeving gerelateerd aan MVB (bijv. SFDR)	voortdurend
Onderzoek impact beleggen	2023
Risicobeheer duurzaamheidsrisico	2023/2024
Evaluatie SDG indices aandelen	2023/2024
MVB dashboard	2024
Onderzoek zorgvastgoed	2024
Europese Green Bond Standard	2025
Monitoring Klimaat – CO2-reductiedoelstelling	2023 -2050

Bijlage I: ESG-ratingsystematiek

De ESG-Rating methodiek helpt beleggers om inzicht te krijgen in ESG risico's en kansen van de beleggingen. De analisten van MSCI beoordelen data (jaarverslagen en andere publicaties, overheden, NGO's, media etc.) op het vlak van ESG van 6.800 ondernemingen en van de GICS sectoren. Ondernemingen krijgen op basis hiervan een rating lopend van AAA tot CCC op relatieve basis van de prestaties in de sector waarin de onderneming actief is. De onderwerpen waarna wordt gekeken zijn (samengevat):

Milieu

1. Klimaat verandering (CO2-emissie, product CO2 profiel, klimaatgevoeligheid, klimaatfinanciering)
2. Natuurlijke bronnen (water, biodiversiteit en landgebruik, ruwe grondstoffendelving)
3. Vervuiling en afval (giftige emissies en afval, verpakkingsmateriaal en afval, elektronisch afval)
4. Milieukansen (clean tech, groene gebouwen, hernieuwbare energie)

Sociaal

5. Menselijk kapitaal (personeelsbeleid, gezondheid en veiligheid, personeelsontwikkeling, arbeidsomstandigheden in de supply chain)
6. Productaanpakbaarheid (veiligheid en kwaliteit, chemische veiligheid, financiële producten, privacy en dataveiligheid,
7. Stakeholder opposition (controversial sourcing)
8. Sociale kansen (toegang tot communicatie, financiering, gezondheidszorg, voeding)

Governance

9. Corporate governance (boardstructuur, beloning, eigenaarschap, accounting)
10. Corporate behaviour (ethiek, belastingtransparantie, corruptie, anti-marktwerking, stabiliteit van de financiële sector)

Voor iedere sector wordt bepaald welke van bovenstaande onderwerpen relevant is, waarbij governance altijd een onderdeel is. Hierna worden de wegingen bepaald. Ieder relevant onderdeel krijgt een weging in de range van 5% tot 30%. De weging hangt af van de mate waarin een sector bijdraagt aan een onderwerp in verhouding tot andere sectoren (grote bijdrage = grote weging) en de tijdsperiode waarin wordt verwacht dat het risico of de kans materialiseert (korte termijn = grote weging). Een hoge impactissue op korte termijn weegt ongeveer drie keer zwaarder dan een lage impact op lange termijn.

Om te beoordelen of een onderneming een ESG-risico goed beheerst, wordt bekeken welke beheersingsmaatregelen de onderneming heeft genomen en welke blootstelling er is. Een onderneming die veel blootstelling aan een risico heeft, moet dus ook sterke beheersingsmaatregelen nemen. De risico's worden per sector bepaald; de exposure per onderneming wordt bepaald op basis van product of dienst, locatie, uitbesteding, etc. De beheersingsmaatregelen zijn ondernemingspecifiek, waarbij incidenten in de afgelopen drie jaar worden meegewogen in het oordeel.

De uiteindelijke rating wordt gegeven per GICS¹³ sub-industrie. De hierboven genoemde onderwerpen en de weging van onderwerpen per sector worden jaarlijks herzien. Ondernemingen krijgen de mogelijkheid om feitelijke onjuistheden te corrigeren en mogen altijd hun rapport inzien. Bij nieuwe informatie wordt een rapport op weekbasis aangepast, met minimaal jaarlijks een volledige review.

¹³ Global Industry Classification Standard;

<https://www.msci.com/documents/1296102/11185224/GICS+Methodology+2020.pdf>

Bijlage II: Stembeleid

Het uitoefenen van stemrecht is een belangrijk onderdeel van een goed functionerende governance structuur voor bedrijven. Daarom maakt het pensioenfonds gebruik van haar stemrecht op alle aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarin wordt belegd. Tevens streeft het pensioenfonds ernaar om invulling te geven aan de richtlijnen die volgen uit de Shareholder Rights Directive II, en zal een toelichting worden gegeven indien dit op onderdelen niet mogelijk is ('comply or explain').

StiPP heeft uitgangspunten voor het stembeleid vastgesteld die hieronder zijn opgenomen. Bij deze uitgangspunten staan de MVB-ambitie inclusief lange termijn waardecreatie en de thema's van het pensioenfonds centraal.

StiPP streeft ernaar om eventuele negatieve impact van haar investeringen op de maatschappij, het milieu en governance te voorkomen, te mitigeren dan wel te herstellen. Het adresseren van klimaatverandering is een wereldwijde uitdaging en het pensioenfonds is toegewijd een bijdrage te leveren aan dit cruciale vraagstuk. Ook stimuleren we bedrijven waarin geïnvesteerd wordt om kritisch te kijken naar de bijdrage die zij leveren aan de VN duurzame ontwikkelingsdoelen om op deze wijze een positieve impact te genereren.

StiPP neemt de volgende zaken in acht om te kunnen beoordelen of beursgenoteerde bedrijven in positieve zin voldoen aan criteria ten aanzien van corporate governance, beloning van bestuurders en bedrijfsstructuur:

- Onafhankelijkheid van de accountant en geloofwaardigheid van de accountantsverklaring
- Integriteit, onafhankelijkheid, responsiviteit en diversiteit van het bestuur en haar commissies. Bestuursleden dienen te beschikken over de juiste vaardigheden en expertise, alsmede over voldoende beschikbare tijd om hun taken te kunnen uitvoeren.
- Bestuursbeslissingen dienen geleid te worden door een bedrijfscultuur welke duurzaamheid en lange termijn waarde creatie ondersteunt, en bedrijven dienen hierover verantwoording af te leggen richting aandeelhouders.
- Preventie van overmatige cumulatie van macht (gecombineerde CEO / voorzitterposities)
- Vergoeding aan bestuursleden dient het juiste talent aan te trekken, te behouden en te motiveren. Excessieve vergoedingen dienen zoveel mogelijk beperkt te worden: vergoedingen dienen niet significant af te wijken van industrie- en marktgemiddelden in termen van structuur en niveau. Arbeidsvoorwaarden dienen begrijpelijk en transparant te zijn voor aandeelhouders. Vaste en variabele beloningen moeten in balans zijn. Prestatie-gerelateerde elementen moeten op eenvoudige wijze te kwantificeren zijn. Dit betekent dat ze meetbaar zijn, tijdsgebonden, vooraf vastgelegd en dat ze een directe relatie moeten hebben met de bedrijfsstrategie en operationele resultaten. Bedrijven dienen zoveel mogelijk transparantie te verstrekken over de methodes en onderbouwing die ten grondslag ligt aan (voorgestelde of toegepaste) vergoedingen.
- Bedrijven waarin geïnvesteerd wordt moeten een passende kapitaalstructuur hebben en beslissingen ten aanzien van kapitaalallocatie moeten formeel beschreven worden in de jaarverslagen. In het geval van een voorgestelde uitgifte van aandelen onderzoeken we de gegrondheid van het voorstel. Voor financieringsactiviteiten die mogelijk grote invloed hebben op de waarde van de onderneming moet de uiteindelijke keuze bij de aandeelhouders liggen.
- Aandeelhouders moeten het recht hebben om te stemmen op belangrijke beslissingen, waaronder benoeming en ontslag van bestuurders, wijzigingen in bestuursdocumentatie zoals statuten, aandeleninkoop, uitgifte van aandelen, plannen voor aandeelhoudersrechten ('poison pills'), voorstellen die stemrechten wijzigingen en materiële transacties.

Wat sociale en milieukwesties betreft, ondersteunen we in het algemeen op standaarden gebaseerde ESG-voorstellen die voor aandeelhouders en belanghebbenden op de lange termijn waarde vergroten en tegelijkertijd de belangen van de onderneming en de maatschappij op een lijn brengen.

Om voorstellen van aandeelhouders te evalueren neemt de stemadviseur van het pensioenfonds internationale ESG-richtlijnen en standaarden in acht, hierbij worden ook de OECD-richtlijnen voor multinationale ondernemingen beschouwd. Verder streeft het pensioenfonds ernaar om

voorstellen te ondersteunen die aansluiten bij erkende mondiale bestuursorganen die duurzame handelspraktijken bevorderen en pleiten voor milieubeheer, eerlijke arbeidsomstandigheden, non-discriminatie en de bescherming van mensenrechten. Hiertoe behoren internationaal erkende duurzaamheid gerelateerde initiatieven waaronder de United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI), de door United Nations gesteunde Principles for Responsible Investment (PRI), United Nations Global Compact, Global Reporting Initiative (GRI), International Labour Organization Conventions (ILO) en andere. Elk van deze bestuursorganen streeft ernaar om rapportage- en andere activiteiten te bevorderen die aansluiten bij positieve ESG-acties, waardoor financiële risico's en reputatierisico's worden beperkt.

Wat betreft klimaatgerelateerde voorstellen ondersteunen wij de ambities die zijn vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de 2 graden. We moedigen voorstellen aan – die we per geval beoordelen – die bedrijven stimuleren om informatie te verstrekken over de financiële, fysieke of regelgevingsrisico's gerelateerd aan klimaatverandering waarmee ze te maken hebben. Daarbij kijken we ook naar hoe ondernemingen deze risico's identificeren, meten en managen, waaronder klimaatrisico metingen en programma's zoals GHG-emissiereductie. Bovendien ondersteunt het pensioenfonds voorstellen waarin wordt opgeroepen tot transparantie inzake werkplekpraktijken en diversiteit, belastingen, leveringsketens en algemene maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Bijlage II: Engagementbeleid

Engagement is gericht op het stimuleren van verantwoordelijk gedrag, duurzaamheidspraktijken en goede governance van bedrijven met de intentie om op de lange termijn financiële en/of maatschappelijke waarde te creëren en het verminderen van (duurzaamheids)risico's. Engagement kan worden gestart omdat een onderneming maatschappelijke schade (negatieve impact) veroorzaakt of om het bedrijf aan te sporen om op specifieke maatschappelijke thema's te verbeteren.

Engagement op basis van negatieve impact bevat de volgende doelstellingen:

- De negatieve impact moet worden beëindigd;
- De onderneming moet zorgen voor herstel en/of verhaal voor benadeelden;
- De onderneming moet voldoende maatregelen nemen om toekomstige incidenten te voorkomen;
- De onderneming moet transparant zijn over de genomen maatregelen;
- Daarbij richt het fonds zich in het bijzonder op ESG-onderwerpen:
 - o Waar het pensioenfonds in belegt;
 - o Die financieel materieel zijn (omvang positie en risico);
 - o De meest ernstige negatieve impact voor samenleving en milieu veroorzaken; en,
 - o Voor onze deelnemers van belang zijn (Klimaat).

Als er een dialoog wordt gestart met een onderneming worden tijdgebonden afspraken gemaakt en wordt de voortgang gemonitord. Afhankelijk van de aard van de dialoog duurt deze circa drie tot vijf jaar. Het engagementtraject wordt als succesvol beoordeeld als alle tijdgebonden doelen bereikt zijn.

Doordat StiPP participeert in beleggingsfondsen kan niet altijd worden besloten om afscheid te nemen van een onderneming indien de dialoog geen resultaat levert. In dit geval wordt de dialoog gestart met de vermogensbeheerder van het beleggingsfonds. Het is echter waarschijnlijk dat de onderneming bij (potentiële) negatieve impacts op basis van best-in-class beleid (ESG-rating) of de uitsluitingscriteria (UN Global Compact) alsnog uit de portefeuille zal worden verwijderd. In het uiterste geval kan afscheid genomen worden van het betreffende fonds. In het geval van maatwerkinvullingen kan het pensioenfonds zelf besluiten de onderneming direct uit de portefeuille te verwijderen.

De engagementactiviteiten van het pensioenfonds zijn uitbesteed aan de fiduciair manager en de vermogensbeheerders. Zij voeren primair de dialoog met ondernemingen - waarbij indien nodig wordt samengewerkt met andere aandeelhouders - indien zij zich aansluiten bij de thema's van het fonds (Klimaat). Naast de dialoog met bedrijven voert StiPP via de fiduciair manager gesprekken met haar vermogensbeheerders om de aansluiting van hun MVB-beleid met de door het pensioenfonds onderschreven maatschappelijke initiatieven zoals het Klimaatakkoord te beoordelen en aansluiting te stimuleren.

In het MVB-jaarverslag wordt jaarlijks verantwoording afgelegd over engagementactiviteiten. Het pensioenfonds streeft ernaar om de rapportage over engagement de komende jaren te verbeteren.

Bijlage III: Landenbeleid

Achtergrond en doelstelling

Alle milieu- (Environmental) (E), sociale (S) en governance (G) -factoren zijn van invloed op de duurzame economische ontwikkeling van een land. Dit kan zowel door het mitigeren van negatieve factoren zoals kinderarbeid en milieuvervuiling, als door het stimuleren van positieve factoren zoals onderwijs en hernieuwbare energie. Landen en overheden die beleidsmatig geen prioriteit geven aan het beperken- en/of stimuleren van de juiste factoren of – die er om andere redenen niet in slagen om hier een (steeds grotere) positieve balans in weten te realiseren – zijn doorgaans controversieel. Daarom wenst StiPP hier niet bij betrokken te zijn.

Negatieve impact op ESG-factoren kan zich in de context van het landenbeleid onder andere voordoen op de volgende wijze:

- *Goed bestuur (Governance)*: er zijn sterke instituties nodig om een land te kunnen besturen en vrede, orde en veiligheid te kunnen waarborgen. Daarom zijn de institutionele factoren hierbij van belang, zoals de effectiviteit van de overheid, de politieke stabiliteit van een land en de 'rule of law';
- *Sociaal (Social)*: sociaal kapitaal is van belang in een land. Burgers dienen in redelijke mate te kunnen voorzien in hun basisbehoeften (o.a. voedsel, onderdak), redelijke mogelijkheden te hebben om zich te ontwikkelen en te onderhouden (educatie en werk) en er dient voldoende sociaaleconomische stabiliteit te zijn om een toekomst op te kunnen bouwen (bijv. waarborgen van arbeidsrechten);
- *Milieu (Environmental)*: natuurlijk kapitaal is van belang in een land waarbij de overheid haar burgers beschermt tegen natuurlijke externaliteiten, zoals natuurrampen en klimaatverandering, en er toegang is tot natuurlijke hulpbronnen, zoals water, voedsel en energie. Onder meer het beperken van klimaatverandering en beschermen van biodiversiteit zijn in belangrijke mate overheidstaken.

Om haar betrokkenheid bij negatieve impact op dergelijke ESG-factoren te beheersen heeft StiPP een landenbeleid opgesteld. Dit landenbeleid bevat de uitgangspunten voor het identificeren van zulke vormen van impact in landen (door overheden) en geeft invulling aan de gewenste implementatie en monitoring. Dit beleid is een aanvulling op de sanctielijst, de lijst van financiële instrumenten uitgegeven door landen waarvoor een wettelijk besluit tot een handelsembargo door de EU of de VN is afgegeven zoals toegelicht in het uitsluitingenbeleid.

Uitgangspunten van het landenbeleid

StiPP hanteert de volgende uitgangspunten voor het landenbeleid:

1. **Identificeren en vermijden** van landen met een controversiële governance die negatieve maatschappelijke impacts veroorzaken en (daarmee) het risico op reputatieschade of zelfs waardeverlies introduceren.
2. Het landenbeleid is van toepassing voor **obligaties uitgegeven door controversiële landen** en hieraan gekoppelde staatsgecontroleerde ondernemingen (EMD) en voor **staatsgecontroleerde ondernemingen** in controversiële landen in het universum (EME);
3. Gebruik maken van '**objectieve' en meetbare variabelen** – geen individuele landendiscussies. Deze variabelen zijn publiekelijk toegankelijk en transparant met voldoende dekking;
4. **Zowel de E-, S- als G-factor** zijn belangrijk. Het pensioenfonds wenst de betrokkenheid te vermijden (door uitsluiting) als de invloed op een factor als onvoldoende wordt beoordeeld. Hierbij nemen we goed bestuur, sociale factoren én milieu en klimaat op in het raamwerk om een compleet beeld van maatschappelijke risico's te krijgen;
5. **Uitlegbaarheid van het raamwerk** als er controversiële zaken in het nieuws komen.

Implementatie

De volgende ESG-variabelen zijn in lijn met de uitgangspunten passend als basis voor het landenbeleid. De fiduciair vermogensbeheerder is verantwoordelijk voor de periodieke screening van de landen op deze variabelen, het doorlopend monitoren van de effectiviteit en aanscherping van de variabelen:

- E. **Hulpbronneninefficientie**, gepubliceerd door **Solability**. Deze variabele meet o.a. energieverbruik, waterbeheer en verbruik van grondstoffen. De 10% landen met de laagste score komen in aanmerking voor uitsluiting;
- S. **Global Rights Index**, gepubliceerd door **International Trade Union Corporation ('ITUC')**. Deze index is een landenrating van arbeidsrechten en -veiligheid. Landen met de slechtste score (5+), aangevuld tot de 10 slechtst scorende landen, worden uitgesloten;
- G. **Democracy Index**, gepubliceerd door **Economist Intelligence Unit ('EIU')**. Deze index beoordeelt diverse governance-aspecten. De governance is onvoldoende als een land geclassificeerd wordt als 'autoritair regime'.

De toegang tot kapitaalmarkten speelt een rol bij de ontwikkeling van een land. Daarom heeft het de voorkeur om waar mogelijk 'welvaartseffecten te voorkomen, waarbij armere landen worden uitgesloten. Daarnaast zal het universum van opkomende landen altijd controversiële activiteiten blijven bevatten. Om deze redenen zal periodiek geëvalueerd worden of de methodiek nog de juiste werking heeft.

Als gevolg van het landenbeleid zal een behoorlijk deel van het staatsobligaties opkomende landen universum worden uitgesloten. De implementatie zal daarom als volgt worden vormgegeven:

1. Vertaling van het landenbeleid in de index van de portefeuille. Naast de ESG-uitsluitingen wordt met de indexprovider indexregels gecreëerd om een goed belegbare portefeuille te verkrijgen, bijvoorbeeld ten aanzien van maximale wegingen van landen en ten behoeve van de liquiditeit. De index kan periodiek worden aangepast op basis van het landenbeleid. De fiduciair vermogensbeheerder zal dit proces coördineren.
2. Selectie van een fonds- of mandaatbeheerder die de index passief zal volgen. De beheerder heeft geen invloed op het landenbeleid maar zal wel toetsen of de index belegbaar is.

Monitoring en verantwoording

In het MVB-jaarverslag van het pensioenfonds wordt verantwoording afgelegd over de naleving van het landenbeleid.

Bijlage IV: Risicobeheer duurzaamheidsrisico

StiPP identificeert, analyseert en beoordeelt duurzaamheidsrisico's zoals ze ook andere risico's identificeert, analyseert en beoordeelt, conform de aanpak die is vastgelegd in het IRM-beleid van het fonds. Dit gebeurt voortdurend.

Voor duurzaamheidsrisico's is de ESG Good Practice ESG-Risicobeheer een goed handvat. Hierin wordt onder meer gesteld dat de transitie naar een meer duurzame wereld zowel uitdagingen voor de leefomgeving (zoals klimaatverandering en biodiversiteitsverlies) als sociale uitdagingen (zoals armoede en kinderarbeid) en governance-uitdagingen (zoals diversiteit in het bestuur en corruptie) met zich mee. Langetermijnbeleggers, waaronder StiPP, hebben hiermee te maken. Zij worden hierdoor geraakt, maar hebben ook impact op deze ontwikkelingen.

Deze veranderende wereld en de keuzes die beleggers, zoals pensioenfondsen maken, brengen ook risico's met zich mee. Risico's die impact kunnen hebben op de strategische doelstellingen. ESG-factoren maken daarom onderdeel uit van het risicobeheer, zo ook bij StiPP. De uit ESG-factoren voortvloeiende duurzaamheidsrisico's kunnen pensioenfondsen op diverse manieren beperken, bijvoorbeeld:

- Financieel
- Op reputatie-gebied
- Op compliance-gebied
- Operationeel
- Maatschappelijk

StiPP heeft deze duurzaamheidsrisico's vervat in haar Beleid Integraal Risicomanagement (IRM-beleid). Financiële duurzaamheidsrisico's maken daarbij deel uit van het risicomanagement ten aanzien van de financiële risico's, duurzaamheidsrisico's op het gebied van reputatie horen bij de strategische risico's van het fonds en duurzaamheidsrisico's inzake compliance zijn opgenomen in de beheersing van de governance- en compliancerisico's van het fonds. Dit laatste geldt ook voor maatschappelijke duurzaamheidsrisico's, alwaar het in essentie voornamelijk om het compliant zijn aan maatschappelijk wenselijk of betamelijk gedrag gaat. En operationele duurzaamheidsrisico's worden bij StiPP beheerst in het risicomanagement met betrekking tot uitvoeringsrisico's.

Conform het IRM-beleid wordt voor alle risico's een risicohouding bepaald en wordt voortdurend beoordeeld in hoeverre een risico zich manifesteert binnen of buiten de risicohouding. En of er (aanvullende) beheersmaatregelen nodig zijn. Ook het IRM-beleid zelf en de effectiviteit van het risicomanagement wordt gemonitord en geëvalueerd.

Invulling, uitwerking, monitoring en evaluatie van het IRM-beleid vindt inhoudelijk plaats in het Kwartaaloverleg Risk; besluiten hieromtrent worden genomen door het algemeen bestuur. Omdat duurzaamheidsrisico's onderdeel zijn van het IRM-beleid geldt dit ook hiervoor.

Gedurende de periode dat dit MVB-beleid van StiPP van kracht is, zal verdere inhoudelijke invulling van het risicobeheer van duurzaamheidsrisico's – binnen het IRM-beleid van het fonds plaatsvinden.

Bijlage V: Keuzes inzake verklaring belangrijke ongunstige effecten

Voor rapportagejaar 2023 zal StiPP gaan rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten van haar beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Naast de wettelijk verplichte indicatoren heeft StiPP besloten te rapporteren over de volgende indicatoren:

- Beleggingen in ondernemingen zonder initiatieven voor koolstofemissiereductie ;
- Aantal geconstateerde gevallen van ernstige mensenrechtenproblemen en -schendingen.

De indicatoren worden periodiek geëvalueerd en aangepast als onderdeel van het MVB-beleid, en in lijn met wet- en regelgeving.